

LES CASTANYEDES AL MONTSENY *

per Josep M. PANAREDA i CLOPÉS i Josep NUET i BADIA

El Montseny, massís essencialment forestal, on els boscos climàctics (alzinars, rouredes, fagedes) ocupen una extensió important, conté també formacions arbòries establertes, o almenys afavorides, per l'home. Aquesta introducció i expansió voluntàries han estat en relació amb diverses estratègies d'explotació de la terra, variables al llarg de la història. Algunes espècies arbòries, com el castanyer, la surera, els pins i, més recentment, l'eucaliptus, ocupen extensions de terreny considerables i han jugat, i juguen encara, un paper destacat en l'economia de la muntanya i pobles veïns.

En la present comunicació ens fixarem en les castanyedes. S'exposen els sistemes tradicionals d'explotació, els trets biogeogràfics més destacats i la dinàmica i l'aprofitament actuals. Un esquema de la baga i perxada, un mapa de la distribució de les castanyedes al Montseny i un perfil biogeogràfic del turó de Montfort completen la documentació presentada.

Per a millor comprendre el contingut i conclusions del present treball cal tenir present que aquest és part d'un projecte més ampli de recerca iniciat fa més de deu anys sobre la dinàmica actual del paisatge del Montseny i entorn a qüestions biogeogràfiques (NUET I PANAREDA, 1980; PANAREDA, ROSELL I NUET, 1981; BOLÓS, PANAREDA I NUET, en premsa).

El castanyer i les castanyedes han estat objecte de nombrosos estudis monogràfics i sectorials, sobretot al llarg de la primera meitat del segle actual, moment en què les castanyedes foren explotades intensivament a causa d'una gran demanda dels seus productes. Un llistat complet es troba en les obres referides en la bibliografia. Destaquem, a mode d'exemple, els treballs d'italians (FENAROLI, L. 1945; PICCIOLI, L. 1922) i francesos (BLIN, H. 1904; CAMUS, A. 1929). En castellà s'edità una monografia de síntesi en data relativament recent (ELORRIETA, J. 1949). Els estudis sobre les castanyedes catalanes han estat exposats en articles breus (BULBENA, J. 1909; VANDRELL, S. 1923), o dins de temàtiques més àmplies de caire forestal (COSTUMARI CATALÀ, 1920) o geogràfic i regional. De les castanyedes del Montseny n'han parlat sobretot LLOBET (1947), LAPRAZ (1966) i BOLÓS (1983).

---

* Aquest article és una comunicació que fou presentada a la sessió conjunta de la Institució Catalana d'Història Natural (ICHN) i de la Societat Catalana de Biologia (SCB), ambdues filials de l'Institut d'Estudis Catalans, tinguda a Vic, amb l'acolliment del Patronat d'Estudis Ausonencs, del 17 al 19 de maig del 1985.

EL CASTANYER

El castanyer (*Castanea sativa* Mill.) és un arbre corpulent i de capçada ampla, que pot assolir els 25-30 metres d'alçada i viure alguns centenars d'anys. L'escorça és llisa i verda-bruna o bruna-rogenca en els individus joves, i gruixuda, gris-fosca i clivellada en estelles encreuades longitudinals més o menys helicoidals. En formació forestal el tronc és recte i relativament alt, però isolat desenvolupa una brancada ampla i un tronc d'un gruix excepcional. No és rar trobar exemplars amb troncs de 4-6 metres de circumferència a un metre de terra, sobretot prop de Viladrau. LLOBET (1947) dona 12 metres de circumferència pel castanyer excepcional de can Bosc, a Cànoves. El tronc, a l'envellir-se, es corca i es descompon parcialment donant lloc a forats, a vegades de mides prou grans com per ser un bon aixopluc per als bosquerols. Aquesta descomposició de la fusta dona lloc a la coneguda terra de castanyer.

El castanyer brota molt bé, excepte quan els hiverns són excessivament freds. El sistema radical és potent, amb un eix principal força llarg, que es deté quan la capçada para de créixer en alçada. Les arrels laterals són valentes i molt esteses quan el sòl és flonjo i profund.

Les fulles són simples, alternes i caduques, amb pecíol curt i limbe d'uns 20 cm. de llargària per 5 cm. d'amplada i lluent a l'anvers.

Les flors masculines són disposades en aments compostos de 5-6, o més, glomèruls de flors. Les femenines constitueixen petits grups, sovint al peu de les inflorescències masculines. Els fruits, les castanyes, són reunits en grups màxims de tres dins d'un pelló coriàci i espinós que a la tardor s'obra en quatre valves.

La fusta és forta, pesant, flexible, lleugera, de duresa mitjana, de fibra fina i poc porosa. Té usos ben diversos, des de per a tanques, fins per a ebenisteria.

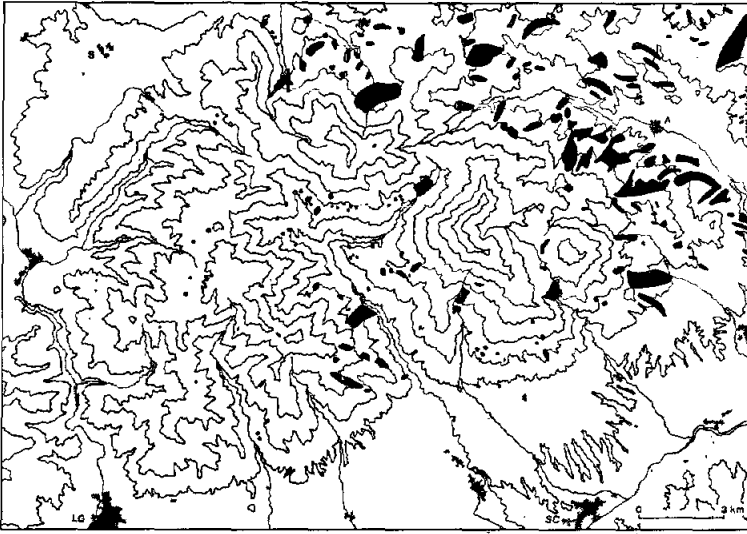
L'EXPLOTACIÓ TRADICIONAL DE LES CASTANYEDES

Les castanyedes ocupen una extensió considerable en el Montseny, en especial en el sector nord-est, sobre substrat granític. Aquesta extensió és deguda directament a l'activitat de l'home que durant molts segles ha plantat i afavorit les castanyedes allà on el substrat, el sòl i el clima les feien més rendibles que els boscos climàtics (figura 1).

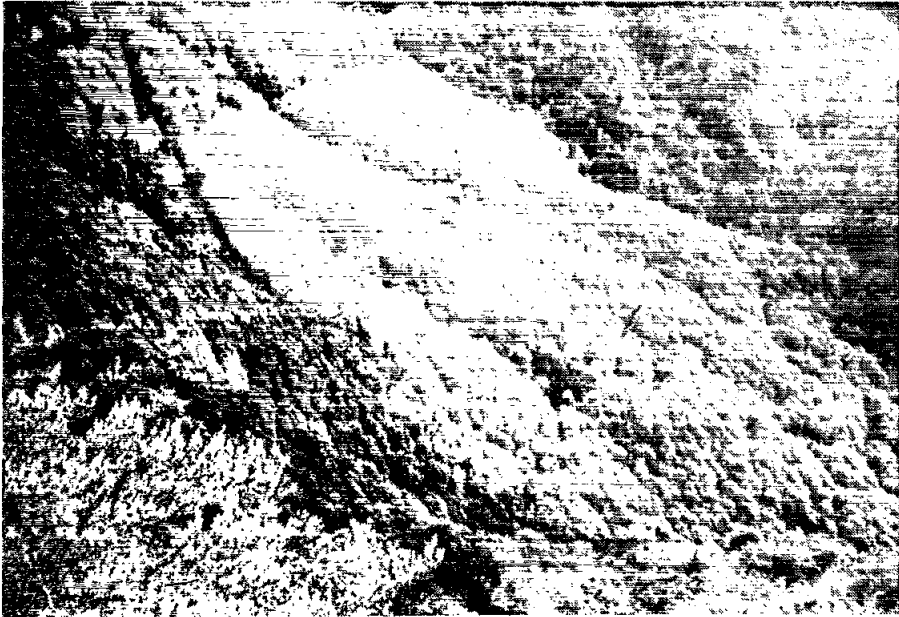
Quan parlem d'explotació tradicional ens referim a la que hi hagué durant el segle passat i la primera meitat de l'actual. No s'ha d'oblidar que el tipus d'aprofitament forestal no ha estat el mateix durant els segles passats. Ha anat canviant en relació, sobretot, amb la demanda i a les tècniques d'explotació.

Fa uns cinquanta o cent anys les castanyedes eren explotades per a l'obtenció de les castanyes i per a fusta.

Els castanyers per a fruit són diferents dels destinats per a fusta. Aquells són empeltats, fan castanyes més grosses i més dolces, solen tenir les fulles més curtes i amples i menys punxegudes, se'ls deixa créixer molts anys, desenvolupen una brancada gran i es troben normalment en els solells. En canvi el castanyer bord es planta més espès per afavorir el seu creixement vertical i dificultar la formació del brançam.

Figura 1
 Mapa de la distribució de les principals masses de castanyers al Montseny.

Figura 2
 Baga d'en Corbera, a l'entrada de la vall de Santa Fe, en contacte amb l'alzinar, la roureda de roure de fulla gran i la fageda. Cal fixar-se en el contacte net de la бага amb l'alzinar (primer terme a l'esquerra), amb la fageda (primer terme a la dreta) i amb la roureda (part superior de la бага i al fons).

De fet el nom de castanyedes, o castanyeredes, es refereix específicament a les poblacions de castanyers grans per a fruit, explotades en règim de bosc alt o gros. La producció de castanyes hagué de ser gran durant la primera meitat del segle actual. Era una font important d'ingressos per als seus propietaris. LLOBET (1947) calcula una producció d'unes 700-800 tones entorn els anys quaranta. Aleshores la castanya constituïa una aliment important per a molta gent durant els mesos de tardor i hivern.

Però les plantacions de castanyers han tingut i tenen un altre fi ben diferent del de la recolta de castanyes. Durant molts anys els castanyers es plantaren per a l'obtenció de rodells i perxes. Les poblacions de castanyers destinades a l'obtenció de rodells són anomenades bagues, i les destinades per a perxes, perxades. L'explotació del castanyer tingué tanta importància que tant en el Montseny, com en les serres veïnes de les Guilleries i el Montnegre, es desenvoluparen unes tècniques i una terminologia específiques (figura 3).

El calcinal

El calcinal és el castanyer o plantació de castanyers que mai han estat tallats ni empeltats. La calcinada és l'operació de tallar els calcinals d'una castanyeda o d'una бага de rodells.

Fins fa unes dècades la plantació de nous calcinals era una tasca recomanada per a les terres sílicies dels estatges montans. En són testimonis clars els dos escrits citats, publicats per la Mancomunitat de Catalunya (COSTUMARI CATALÀ, 1920; VANDRELL, 1923).

Tradicionalment era molt corrent preparar el terreny per a plantar-hi castanyers artigant-lo prèviament. Era una tasca recomanada en llocs planers, ja que durant 2-3 anys s'obtenien collites excel·lents de blat, cibada o d'altres conreus, sense malmetre els castanyers joves. L'artiga empobria el terra, però tenia l'avantatge de deixar-lo net d'herbes i matollars que poguessin ofegar els calcinals. La plantació es feia per sembra directa o plantant individus joves germinats en un viver. La sembra és més fàcil, però té l'inconvenient de les nombroses falles produïdes pels senglars, les rates o les glaçades. Per això en els darrers anys s'ha utilitzat més la plantació de castanyers a partir d'exemplars d'un o dos anys trets dels viviers.

La бага

La бага és la plantació de castanyers explotada en sistema de bosc baix o menut, en un torn de quatre a sis anys, i destinada únicament, o principal, a la producció de rodells. Genèricament s'anomena бага al bosc plantat en un lloc bac. Específicament s'aplica el nom de бага a les plantacions de castanyers per a rodells, encara que no estigui en un indret bac o obaga.

La бага es forma després de la tallada del calcinal. Té lloc al cap de 5-6 anys de la sembra i quan els castanyers joves tenen un gruix d'uns 10 cm. de diàmetre. La soca produirà diversos tanyes que seran de nou associats, o tallats ran de terra, uns 5-6 anys més tard, i així successivament.

Aquests torns de tallada de 5-6 anys permeten el desenvolupament de tanyes de mida òptima per a l'obtenció d'uns bastons de 4-5 m. de llargària i 5-6 cm. de gruix. Aquest bastons són partits longitudinalment en dos, a vegades tres o quatre, trossos

per a formar un cescle o cercol apte per a la preparació d'emalatges per a transportar productes líquits i sòlids. Els rodells són feixos de cercols de castanyer, juntats i lligats en forma rodona. Segons la llargària i el número de cercols prenen noms diferents, variables al llarg del temps i segons els llocs. Així hi ha la roda, els setzens, els catorzens, els tretzens o les quarterol·les (COSTUMARI CATALÀ, 1920).

Ara els rodells han estat substituïts per productes nous i el sistema tradicional d'explotació de les bagues ha estat ben modificat. De fet han evolucionat cap a perxades.

La perxada

La perxada és la plantació de castanyers explotada en règim de bosc baix o menut, entorn de 15-20 anys, destinada principalment a l'obtenció de perxes, tradicionalment per a fusta de botada.

La perxada era plantada més espaiosa que la baga. Cada planta o soca de castanyer d'una perxada té un terreny d'uns 15 m², mentre que la de la baga en té uns 10 m², aproximadament, variable segons usos i costums.

El sistema d'explotació de la perxada és semblant al de la baga. Se'n diferencia a partir de la primera tallada. Al cap de 5-6 anys, els tanys no són tallats arreu, com en la baga, sinó que es deixen els millors i els més espaiats, i en número variable segons la vigoria de la soca. El producte de l'aclarida és destinada a rodells. Alguns anys més tard es fa el retany, o tallada dels brots nous.

Quan les perxes tenen 15-20 anys, o poc més, es tallen arreu, tot iniciant-se un nou torn.

Actualment les perxades no es mantenen tan netes com abans, sobretot per la manca de demanda de rodells i l'encariment de la mà d'obra. El més freqüent és que es netegi la plantació per a seleccionar i afavorir el creixement de les perxes millors. No és rar trobar perxades a punt de ser tallades sense haver estat objecte de cap neteja ni aclarida. L'ombra dels brots més reeixits ofega i elimina espontàniament la munió de tanys que sorgeixen d'una mateixa soca. A partir dels 10 anys, quan els castanyers solen ocupar plenament l'estrat arbori i dificulten la penetració de la llum directa, la selecció natural a favor dels arbres més alts és brutal i les perxades s'omplen de branquillons secs, alguns força gruixuts, de castanyers.

ESBÓS BIOGEOGRÀFIC

Encara resta oberta la qüestió de si el castanyer és o no originari de les terres de la Mediterrània Occidental, ja que ha estat, i és encara, opinió força generalitzada que el castanyer és oriünd del territori submediterrani oriental i que fou introduït cap a l'Occident en època pre-romana.

En aquesta comunicació breu no volem entrar en aquest tema, tanmateix ben interessant. Creiem que encara resta molt per a estudiar i que les ciències relacionades amb la paleobiogeografia hi tenen molt a dir, en especial l'arqueologia i la palinologia. Val a dir que les recerques palinològiques en el món de la Mediterrània Occidental han estat ben escasses i que en relació amb la possible introducció del castanyer per l'home i la seva distribució en els darrers milenis hi ha poques dades, i aquestes sovint menen cap a conclusions ben distants.

Ara ens fixarem en la distribució actual del castanyer i en la seva dinàmica en relació amb els canvis d'estratègia d'explotació per part de l'home.

Ja s'ha indicat que la distribució actual de les castanyedes és d'origen antròpic. Espontàniament ocuparien una extensió més reduïda i de cap manera hi haurien les masses tan compactes, monospecífiques i amb límits nets, que ara constitueixen les anomenades bagues i perxades.

El castanyer és una planta silicícola i defuig totalment dels terrenys carbonatats. Demana sòls francs, esponjosos i profunds i ambients frescals, però no massa humits, ja que no li van bé les boires freqüents, ni massa secs, com tampoc els sòls compactes, fangosos o sovint inundats.

El seu ambient òptim es troba en la muntanya mitjana força humida amb sòls permeables, com els que es formen sobre el sauló. Al Montseny és present entre els 100 metres d'altitud i els 1.200 metres. És rar per sobre d'aquesta cota. Abunda en les obagues dins l'estatge de l'alzinar muntanyenc, en ple domini de les rouredes i en els nivells inferiors de l'estatge de la fageda. En algunes obagues i sots descendeix fins l'estatge de l'alzinar inferior, on es desenvolupa bé si el sòl és profund, fins i tot en alguns indrets assolellats.

La gran capacitat de brotada i el creixement ràpid el fa guanyador en una primera lluita amb els altres arbres espontanis, com l'alzina, el roure i el faig. Això fa pensar que en una primera etapa el castanyer s'estén espontàniament a costa, sobretot, de l'alzina i el roure. Ho hem pogut constatar en nombrosos indrets del Montseny. Concretament hem vist com el castanyer va envaint l'alzinar en algunes fondalades, parts inferiors de vessants i allà on els sòls són força profunds.

És més difícil assegurar què s'esdevindria en un termini llarg si l'home deixés d'actuar-hi, quan els castanyers actuals, i també les alzines i els roures, arribessin a l'envelliment. El nou ambient i els sòls que es formarien, amb els nutrients orgànics i minerals, amb la capacitat de retenció d'aigua i amb el medi biòtic diferents, condicionarien molt la direcció de la successió biològica. No és gens fàcil intuir la direcció concreta que prendria l'evolució de les comunitats vegetals. Cal contemplar la competència entre els diferents arbres en aquest context ampli, amb paràmetres desconeguts per nosaltres, degut, com ja hem indicat, a la intervenció de l'home al llarg de molts segles, la qual ha desviat molt la dinàmica natural d'aquests sistemes.

La intervenció de l'home la creiem cada vegada més intensa a mesura que la nostra recerca avança, i ens ha fet canviar o retocar moltes de les idees i hipòtesis de treball que teníem fa uns anys. A mode d'exemple, direm que l'homogeneïtat dels alzinars i fagedes, com també l'escassetat de les rouredes, han d'atribuir-se a l'acció de l'home. Espontàniament els boscos del Montseny no foren tan monospecífics; fins els bosquets residuals de roure no són estrictament relíquies de boscos més grans. Les belles rouredes de can Torrent, a l'obaga del turó de Montfort, i de Sant Marçal no serien tan ben estratificades i pures com les trobem ara, sense una intervenció directa de l'home.

És en aquest context com s'ha d'intrepretar la dinàmica de les castanyedes actuals i l'evolució futura dels castanyers del Montseny. Ara només n'hem proposat unes idees i unes conclusions primeres. Les castanyedes es regeneren aparentment bé i no és rar trobar perxades plenes de plàntules de castanyers. Caldrà fer més observacions sistemàtiques, tant en el Montseny, com en el Montnegre i les Guàrdies, i

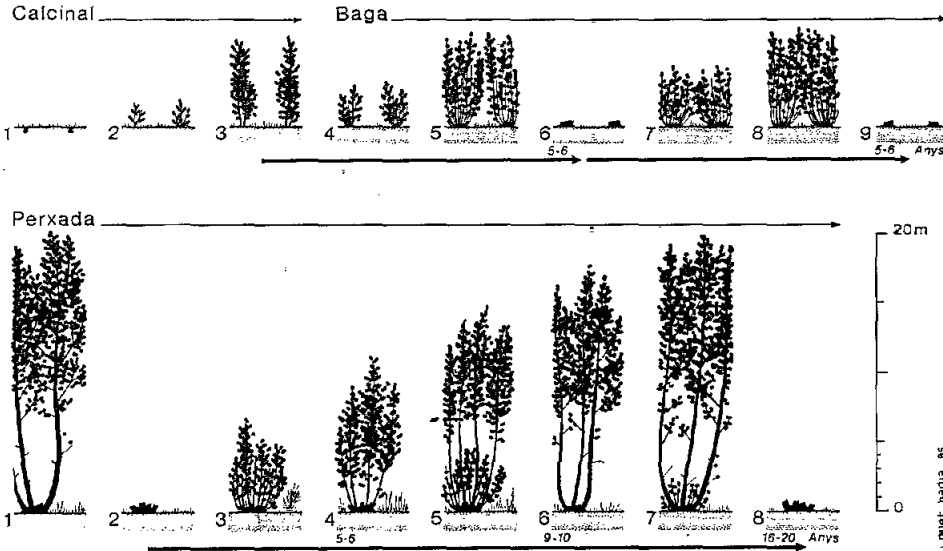

Figura 3:

Esquema del calcinal, la baga i la perxada, segons el sistema tradicional d'explotació de les plantacions de castanyers.

Calcinal

- 1 Sembra de la castanya.
- 2 Plàntules de castanyer d'un any.
- 3 Calcinal de cinc anys, a punt de ser tallat i convertir la plantació en baga.

Baga

- 4 Baga amb els tanyes d'un any, després de la primera tallada.
- 5 Baga amb tanyes de 5-6 anys, a punt de ser associats, o tallats ran la soca.
- 6 Baga després de la tallada.
- 7 Baga amb els tanyes de dos anys.
- 8 Baga amb els tanyes de 5-6 anys, a punt de ser tallats.
- 9 Baga amb les soques nues, després d'una tallada. Inici del cicle, com en 6.

Perxada

- 1 Perxada de 16-20 anys, apta per a ser tallada.
- 2 Perxada després de ser tallada, amb les soques nues.
- 3 Perxada amb els tanyes de 4-6 anys, a punt de ser aclarida deixant els 3-5 brots millors i més espaiats.
- 4 Perxada de 4-6 anys aclarida.
- 5 Perxada amb brots nous, al cap de 3-5 anys de la primera aclarida.
- 6 Perxada després del retany.
- 7 Perxada d'uns 15 anys, gairebé apta per a ser tallada.
- 8 Perxada tallada amb les soques nues, a l'hivern. Inici d'un nou cicle d'explotació, com en 2.

disposar d'estacions suficientment àmplies de terreny sense cap mena d'intervenció per part de l'home i durant un temps indefinit. Però així, malauradament no serà gens fàcil, tant per la disponibilitat del terreny, com per tractar-se d'estudis de llarga durada, que ultrapassa el període professional d'un investigador. Cal esperar si l'actual estructura de planificació i gestió del Parc Natural del Montseny permetrà projectar aquests tipus de recerca; semblantment es pot dir en relació als futurs parcs naturals del Montnegre i de les Guilleries.

Els botànics interpreten les castanyedes, bagues i perxades com a boscos artificials, relacionats fitosociològicament amb les rouredes acidòfiles.

Els inventaris que hem realitzat en diferents plantacions de castanyers mostren canvis considerables en la presència i abundància d'espècies en relació amb el clima i els sòls. Les espècies presents en una castanyeda, per exemple, al bell mig de la vall de Santa Fe, prop els 1.200 metres d'altitud i voltada totalment de fageda, són força diferents a les d'una castanyeda situada entorn els 200 metres d'altitud i on els boscos propers són alzinars i suredes.

G. LAPRAZ (1966) inclou les castanyedes del Montseny en una associació nova (*Querceto-Teucrietum scorodoniae*), que situa entre les rouredes seques de roure martinenc i les rouredes humides de roure de fulla gran. Lapraz les situa de fet dins el grup de rouredes seques, però conscient que són forces les espècies pròpies més aviat de les rouredes humides. Dins la mateixa associació inclou les rouredes de roure de fulla gran (subassociació *Stachyetosum*), algunes avellanoses (subassociació *Coryletosum*) i les castanyedes (subassociació *Castaneetosum*). De les castanyedes mostra deu inventaris del Montnegre, dos dels quals són establerts en cotes inferiors als 300 metres d'altitud. Del Montseny presenta dos inventaris, fets a les cotes 900 i 1.100 metres.

O. de BOLÓS (1983) amb una visió més global, i analitzant les castanyedes de més aprop, creu que no totes les castanyedes s'han d'atribuir fitosociològicament a una mateixa associació. Diferencia clarament les castanyedes situades per sota dels 900-1.000 metres, de les situades per sobre, i de les establertes en els vessants amb clima més sec i continental de les que hi ha en els vessants orientals, de clima més humit i temperat.

Bolós relaciona les castanyedes de les obagues i els fondals de l'estatge de l'alzinar amb la roureda de roure martinenc amb falguera aquilina (*Pteridio-Quercetum pubescentis*), establerta pel mateix O. de Bolós, i amb la roureda acidòfila de roure africà (*Carici-Quercetum canariensis* Bolós 1954). A la primera pertanyen bona part de les castanyedes, escasses i poc extenses, del sector occidental i septentrional del Montseny. A la segona inclou les castanyedes situades a la part oriental del massís.

Les castanyedes situades en ple estatge de les rouredes humides són incorporades per O. de Bolós a l'associació que definí G. Lapraz. Hi ha, però, una gran diferència en la interpretació d'ambdós fitosociòlegs. Mentre G. Lapraz les atribueix d'una manera generalitzada a l'esmentada associació, O. de Bolós es reserva aquesta comunitat per les castanyedes relacionades amb les rouredes humides de roure de fulla gran i amb la fageda, que corresponen a les poblacions de castanyers situades per sobre de la cota 900 metres, molt especialment les del sector sud i est del massís. Els dos inventaris presentats per Lapraz són acceptats per Bolós com a prototipus per definir l'associació *Teucrio-Quercetum petraea* subass. *castaneeto-*

sum. No creiem que tinguessin la mateixa acceptació els inventaris establerts en el Montnegre.

En el quadre adjunt s'han reunit les plantes més corrents de les castanyedes del Montseny. No s'hi han inclòs totes, ja que per això caldria un llistat molt més llarg que emmascararia la presència de les espècies més destacades. Cal tenir present que en els anys següents a la tallada penetren un conjunt de plantes anuals i heliòfiles, que desapareixen un cop el brancom cobreix de nou l'estrat arbori.

<i>Plantes més corrents en les plantacions de castanyers del Montseny</i>	1	2
<i>Castanea sativa</i>	A	A
<i>Poa nemoralis</i>	A	A
<i>Rubus ulmifolius</i>	A	F
<i>Brachypodium sylvaticum</i>	A	F
<i>Pteridium aquilium</i>	F	A
<i>Teucrium scorodonia</i>	F	F
<i>Viola sylvestris</i>	F	F
<i>Euphorbia amygdaloides</i>	F	F
<i>Stellaria holostea</i>	F	F
<i>Corylus avellana</i>	F	F
<i>Fragaria vesca</i>	F	F
<i>Sarothamnus scoparius</i>	F	F
<i>Hedera helix</i>	F	L
<i>Festuca rubra</i>	F	L
<i>Clematis vitalba</i>	F	L
<i>Crataegus monogyna</i>	F	L
<i>Prunus spinosa</i>	F	L
<i>Lathyrus linifolius</i>	L	F
<i>Quercus petraea</i>	L	F
<i>Deschampsia flexuosa</i>	L	F
<i>Stachys officinalis</i>	L	F
<i>Melica uniflora</i>	L	F
<i>Veronica officinalis</i>	L	F
<i>Polystichum setiferum</i>	L	L
<i>Populus tremula</i>	L	L
<i>Prunus avium</i>	L	L
<i>Daphne laureola</i>	L	L
<i>Aquilegia vulgaris</i>	L	L
<i>Cruciata glabra</i>	L	L
<i>Ilex aquifolium</i>	L	L
<i>Vicia sepium</i>	L	L
<i>Hypericum montanum</i>	L	L
<i>Conopodium majus</i>	L	L
<i>Carex sylvatica</i> ssp. <i>sylvatica</i>	L	L
<i>Campanula trachelium</i>	L	L
<i>Dactylis glomerata</i>	L	L
<i>Prunella grandiflora</i> ssp. <i>pyrenaica</i>	L	L

<i>Plantes més corrents en les plantacions de castanyers del Montseny</i>	1	2
<i>Lotus corniculatus</i>	L	L
<i>Festuca ovina</i>	L	L
<i>Silene vulgaris</i>	L	L
<i>Carex caryophylla</i>	L	L
<i>Helleborus foetidus</i>	L	L
<i>Doronicum pardalianches</i>	L	L
<i>Symphytum tuberosum</i>	L	L
<i>Quercus pubescens</i>	L	L
<i>Tamus communis</i>	L	L
<i>Geranium robertianum</i> ssp. <i>robertianum</i>	L	L
<i>Solidago virgaurea</i>	L	L
<i>Silene nutans</i>	L	L
<i>Valleriana officinalis</i>	L	L
<i>Vincetoxicum hirsutaria</i> ssp. <i>intermedium</i>	L	L
<i>Epipactis helleborine</i>	L	L
<i>Digitalis lutea</i>	L	L
<i>Lonicera periclymenum</i>	L	L
<i>Polygonatum odoratum</i>	L	L
<i>Veronica chamaedrys</i>	L	L
<i>Primula veris</i>	L	L
<i>Mycelis muralis</i>	L	L
<i>Pyrus malus</i>	L	L
<i>Campanula persicifolia</i>	L	L
<i>Satureia calamintha</i> ssp. <i>ascendens</i>	L	-
<i>Quercus ilex</i>	L	-
<i>Luzula forsteri</i>	L	-
<i>Rubia peregrina</i>	L	-
<i>Ruscus aculeatus</i>	L	-
<i>Viola bubanii</i>	-	L
<i>Acer opalus</i>	-	L
<i>Agrostis capillaris</i>	-	L
<i>Holcus mollis</i>	-	L

1: En les castanyedes dins l'estatge de l'alzinar i rouredes seques.

2: En les castanyedes dins els estats de les rouredes humides de roure de fulla gran i fageda.

A: Abundant

F: Freqüent

L: Localitzat

-: Absent o rar

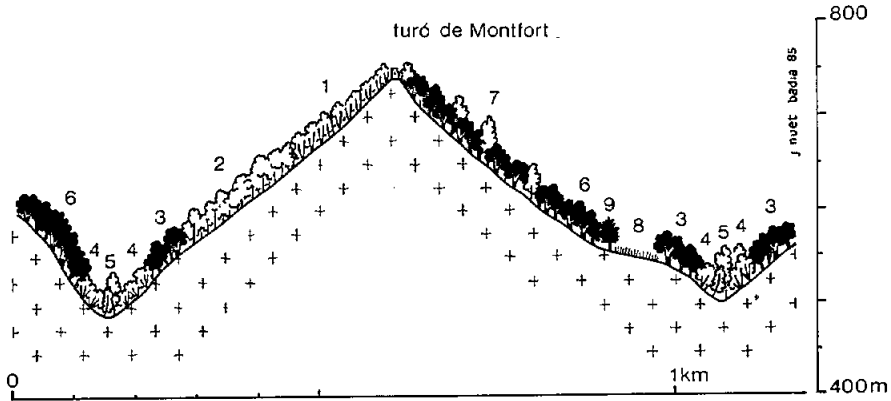

Figura 4:

Perfil biogeogràfic del turó de Montfort.

- 1 Perxada, a l'obaga.
- 2 Roureda de roure de fulla gran.
- 3 Alzinar amb sureres.
- 4 Bosc humit amb avellaners i freixes.
- 5 Bosc de ribera amb verns, freixes i gatells.
- 6 Sureda amb clapes d'alzinars.
- 7 Sureda amb roures de fulla gran i alzines, en el solell.
- 8 Antics conreus colonitzats per herbeis, bardisses i landes de ginestell i falguera aquilina.
- 9 Repoblació de pins en antics conreus.

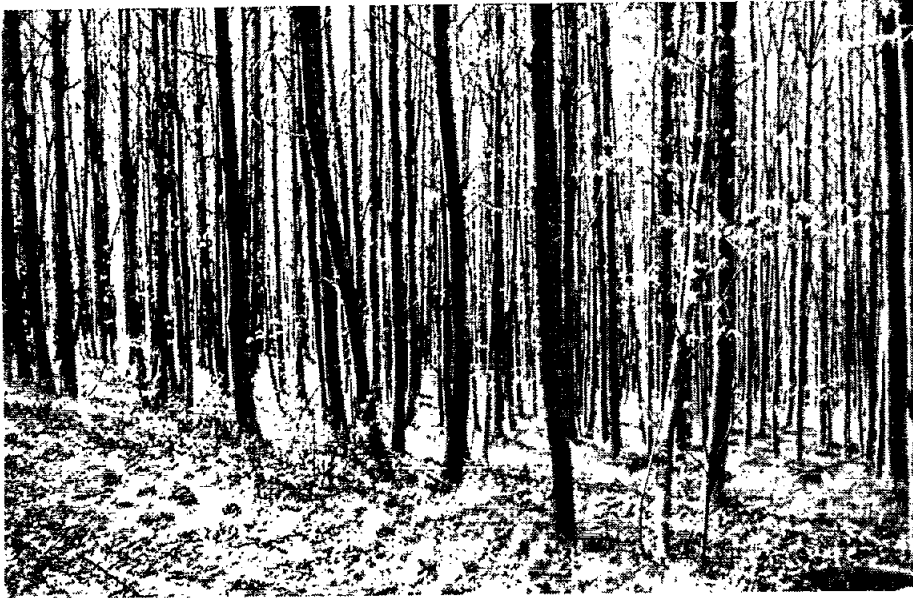

Figura 5: Una Perxada

PERSPECTIVES ACTUALS

En els darrers trenta anys l'explotació del bosc ha sofert un canvi important a causa de les transformacions socio-econòmiques i tècniques que, per un cantó han modificat ràdicalment la demanda dels productes del bosc, sobretot a causa de l'aparició de nous productes (plàstics, fibres sintètiques, combustibles més nets, etc.), i per un altre cantó han alterat la situació demogràfica de la muntanya. A més, les tècniques actuals permeten una explotació no tan feixuga i dura. El que abans era romandre uns dies o unes setmanes a la vora d'una baga amb l'únic aixopluc d'una barraca tapada de ginestells, brucs, falgueres i estelles de la llisada, i un menjar monòton de fesols, patates, cansalada i arròs, ara és un tot-terreny, cotxe o moto, que de matinada puja els boscaters i llenyataires des de Breda, Arbúcies, Viladrau o Sant Celoni, cap al bosc. Al vespre es torna a casa per sopar i dormir còmodament.

El que abans era feina per a molts treballadors, ara només ho és per a uns pocs. Abans tothom mirava el bosc com un lloc productiu bàsic per a subsistir, per a la casa, pels mobles, pels carros, pel foc o per l'embalatge; ara també ho és d'important, però menys, molt menys. Es demana la protecció dels boscos, no pas per a una millor producció de fusta o llenya, almenys directament, sinó per protegir el patrimoni natural, el paisatge, els ecosistemes, etc. Malauradament poca gent sap què volen dir aquests mots; en canvi, abans tothom sabia què significava una perxada o una càrrega de castanyes.

Les castanyedes són plantacions que s'exploten i es tallen arreu. El mateix COSTUMARI CATALÀ (1920) diu que seria un mal costum no tallar la baga absolutament arreu, o seria un mal costum no tallar totes les perxes d'una perxada. Ara més d'un savi s'escandalitza d'aquestes frases. I no n'hi ha per tant. No creiem que ningú s'escandalitzi si es digués que un camp de blat s'ha de segar arreu. Un camp de blat i una plantació de castanyers es diferencien essencialment per la duració del cicle de producció. En un cas dura mig any, en l'altre uns vint anys.

Degut als canvis esmentats durant els darrers anys, les castanyedes han anat a menys i han estat un xic desateses. Això no és pas necessàriament negatiu, ja que seria absurd netejar una perxada per a fer rodells si ningú en necessita, o anar a plegar sacs de castanyes si més tard no es poden vendre, o si el cost de la collita és per sobre del preu de venda en el mercat.

Les castanyedes sofreixen, com molts d'altres boscos, canvis en l'explotació. Ara no calen rodells, ni tanta fusta per a bótes. Ja no cal diferenciar les bagues de les perxades. Les perxades apareixen davant la gent que viu a la ciutat com a boscos bruts, quan de fet són plantacions on els brots més petits han quedat ofegats i morts sota els més grossos. El propietari de la perxada es preocupa de quelcom ben diferent: com fer més rendible l'explotació. Les perxes actualment es fan servir per a estaques, tanques o puntals en la construcció; les més grosses s'utilitzen per a fusta.

De tot aquest canvi d'explotació, se'n deriva una modificació biogeogràfica important, que a grans trets pot resumir-se dient que ara les castanyedes viuen més al seu aire, viuen més naturalment. El control i la neteja sistemàtica que abans es feia de les plantacions de castanyers impediè el desenvolupament de comunitats vegetals

pròpies. Amb l'aprofitament més extensiu un bon nombre d'espècies penetren en les castanyedes i la seva permanència no és tan delicada com abans.

A més hi ha racons on actualment no s'exploten, i els castanyers evolucionen d'acord amb les possibilitats i potencial ecològic de l'indret. Així es pot veure com en alguns llocs la castanyeda progressa espontàniament, tal com s'ha comentat anteriorment.

Com a mostra de la situació biogeogràfica de les castanyedes del Montseny, mostrem un exemple mitjançant la representació del perfil biogeogràfic del turó de Montfort. Cal fixar-se que el roure present és dominantment el roure de fulla gran (*Quercus petraea*). Fins en el solell, on l'home hi ha afavorit la sureda, el roure de fulla gran és freqüent, i possiblement en un termini de pocs anys serà l'arbre dominant. Molt més clar és en l'obaga, on domina una plantació de castanyers. Curiosament, per ser un fenomen rar en el Montseny, enmig de la perxada hi ha una relativament extensa i esbelta roureda de roure de fulla gran. El contacte és net. Al peu de la perxada i roureda hi ha un bosc mixt de suredes i alzines (figura 4).

CONCLUSIONS

El castanyer ha estat un arbre plantat i afavorit per l'home durant molts anys, tant pel seu fruit, com pel tronc, degut al creixement ràpid.

Per a l'obtenció de castanyers es cultiven en els solells clapes de castanyers grossos i empeltats, anomenades castanyedes o castanyeredes. Les castanyeredes estan actualment força desateses a causa de la forta baixa en la demanda de castanyes i la competència d'altres centres productors.

Les plantacions per a fusta es feien tradicionalment en el sistema de bagues, quan eren per a l'obtenció de rodells, i en el de perxades, quan eren per a perxes. Actualment aquesta diferència ha desaparegut per la manca de rodells. Per la mateixa causa les perxades no són netejades cada 5-6 anys, com era costum abans.

Els canvis en la demanda dels productes obtinguts de les castanyedes, bagues i perxades ha fet que les poblacions de castanyers segueixin un ritme més natural i que en alguns indrets evolucionin cap a boscos mixts de castanyers, roures, alzines i d'altres caducifolis. Sota les plantacions s'observen un bon nombre de plàntules de castanyer, cosa que indica una bona regeneració de l'espècie, almenys en un primer moment. Resta, però, per comprovar el nivell de competència del castanyer en relació amb les altres espècies arbòries en un termini llarg de temps.

Caldria realitzar estudis sistemàtics de cara a descobrir en quines condicions el castanyer pot subsistir enfront o al costat de l'alzina, els roures o els faigs. Es especial seria de gran interès científic i forestal l'establiment d'una àrea de castanyers suficientment àmplia en la qual no fos permesa cap intervenció per part de l'home i per un temps indefinit.

Les observacions fetes fins aquest moment per nosaltres permeten afirmar que el castanyer es desenvolupa en un primer moment molt bé, desplaçant clarament l'alzina en algunes fondalades, obagues i vessants poc inclinats amb sòls profunds.

BIBLIOGRAFIA

- BLIN, H. (1904). *Manuel pratique de la culture, de l'exploitation et des utilisations du châtaignier*. Encyclopédie Roret. Mulo. París.
- BOLÓS, O. de, (1983). *La vegetació del Montseny*. Servei de Parcs Naturals. Diputació de Barcelona. Barcelona.
- BOLÓS, O. de PANAREDA, J. M. i NUET, J. en premsa. *Catàleg de la flora vascular del Montseny*. Diputació de Barcelona. Barcelona.
- BULBENA, J. (1909). Lo castanyer en les Guilleries. *Catalunya agrícola*. Barcelona.
- CAMUS, A. (1929). *Les châtaigniers. Monographie des genres Castanea et Casanopsis*. P. Lechevalier. París.
- CATALÀ, COSTUMARI (1920). *Usos i costums del bon pagès sobre boscos i arbredes*. Mancomunitat de Catalunya. Edició facsímil: ed. Cotal. Barcelona. 1980.
- ELORRIETA, J. (1949). *El castaño en España*. Instituto Forestal de Investigaciones y Experiencias. Madrid.
- FENAROLI, L. (1945). *El castagno*. Ramo editoriale degli Agricoltori. Roma.
- LAPRAZ, G. (1966). Recherches phytosociologiques en Catalogne. *Collectanea Botanica*. VI: 558-197. Barcelona.
- LLOBET, S. (1947). *El medio y la vida en el Montseny* C.S.I.C. Barcelona.
- NUET, J. i PANAREDA, J. M. (1980). El teix (*Taxus baccata* L.) a dues muntanyes catalanes: Montseny i Montserrat. *Acta Grup Autònom Manresa, Inst. Cat. Hist. Nat.*, 2: 63-73. Manresa.
- PANAREDA, J. M.; ROSSELL, A. i NUET, J. (1981). Una mullera amb esfagnes al Montseny. *Butll. Inst. Cat. Hist. Nat.*, 46 (sec. Botànica, 4): 147-154. Barcelona.
- PICCIOLI, L. (1922). *Monografia del castagno*. Stab. Tip. Spinelli. Firenze.
- VENDRELL, S. (1923). *Treballs de repoblació: conreu del castanyer com espècie forestal*. Comisió de Repoblació Forestal de la Mancomunitat de Catalunya. Barcelona.